



# DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi  
The Journal of International Turkish Language & Literature Research  
Cilt / Volume 9 Sayı / Issue 23 Aralık / December 2020 s. 379-387  
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut383>  
Mainz-Almanya / Germany

Araştırma Makalesi / Research Article

## Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ'sı<sup>1</sup>

*Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" of Mehmed Bin Pûlâd*

### Öz

Bu çalışmada, Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" adlı mensur eserinin tanıtılması amaçlanmıştır. Mehmed Bin Pûlâd tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilen bu mensur bir eserin bilinen tek nüshası bulunmaktadır. Eserin son sayfalarında telif tarihi H. 516 olarak yazılmasına karşılık eserde geçiş dönemi eserlerine benzer özellikler bulunmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinin dil özellikleri görülen eserde kısmen Doğu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi özelliklerine de rastlanılmıştır. Gerek Türk edebiyatında gerekse Doğu edebiyatlarında en çok işlenen ve sevilen Yusuf ve Züleyha hikâyelerinin güzel örneklerinden biri olan bu eser, aynı zamanda sade nesir dilinin bir örneği olması açısından da önemlidir.

**Anahtar Kelimeler:** Mehmed Bin Pûlâd, Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ, Eski Anadolu Türkçesi.

### Abstract

In this study, it is aimed to introduce Mehmed Bin Pûlâd's prose work named "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ". There is only one known copy of this prose work, which was translated from Persian into Turkish by Mehmed Bin Pûlâd. Although the copyright date is written as H. 516 on the last pages of the work, there are similar features to the transitional period works in the work. In the work, where the linguistic features of Old Anatolian Turkish are seen, some of the features of Eastern Turkish and Azerbaycan Turkish are also found. This work, which is one of the most beautiful and simple examples of the Yusuf and Züleyha stories, which are mostly studied and loved in both Turkish and Eastern literatures, is also important in terms of being an example of plain prose language. This work, which is one of the best examples of Yusuf and Züleyha stories, which are mostly studied and loved in both Turkish and Eastern literatures, is also important in terms of being an example of plain prose language.

**Keywords:** Mehmed Bin Pûlâd, Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ, Old Anatolian Turkish.

**Mehtap ALPER\***

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

**Salih DEMİRBİLEK\*\***

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

### Sorumlu Yazar / Corresponding Author

\* Dr. Öğr. Üyesi  
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,  
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Sivas-Türkiye.  
Elmek: alper.mehtap@hotmail.com  
ORCID: 0000-0003-3024-5378

\*\* Doç. Dr.  
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak.  
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Samsun-Türkiye.  
Elmek: salihd@omu.edu.tr  
ORCID: 0000-0002-6000-7656

### Makale Geçmişi / Article History

Geliş Tarihi: 30.11.2020  
Kabul Tarihi: 16.12.2020  
E-yayın Tarihi: 25.12.2020

<sup>1</sup> Bu makale, 2011 yılında On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Dr. Öğr. Üyesi Salih Demirbilek danışmanlığında hazırladığım Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" adlı eserinin Ses ve Biçim Yapısı" adlı doktora tezindeki verilere dayanılarak hazırlanmıştır.

## Giriş

Bu çalışmada, Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsufu Züleyhâ" adlı eserinin tanıtılması amaçlanmıştır. Kütüphane kayıtlarında 1510'da çevrildiği belirtilen eserin son sayfalarında H. 516 tarihi bulunmaktadır. Eserdeki bu tarih, eserin, daha önceki bir nüshanın özelliklerini yansıttığı ihtimalini düşündürülebilir. Yûsuf ve Züleyhâ konulu dinî hikâyelerden biri olan bu tercüme eser, sade ve akıcı bir nesir diliyle kaleme alınmıştır. "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ", yazıldığı dönemin nesir özelliklerini yansıması bakımından önemli bir edebî eserdir.

Yusuf ve Züleyha konusunda Doğu edebiyatlarında ve Türk edebiyatında pek çok eser yazılmıştır. Türk edebiyatında bu alanda yazıldığı bilinen ilk eser, Ali'nin Kıssa-ı Yûsuf'udur. Bu eserin yazıldığı saha belli değildir (Köprülü,1981: 235). Karışık dilli eserler içerisinde değerlendirilen bu eser üzerinde bir doktora çalışması yapılmıştır (Cin,2010: 144). Ali'nin Kıssa-ı Yûsuf 'undan sonra da Yusuf ile Züleyha içerikli birçok eser yazılmıştır. Bu eserler, genellikle manzum olarak kaleme alınmıştır. Bu manzum eserlerden bazıları şöyle sıralanabilir: Şeyyad Hamza (XIII. yüzyıl); Süle Fakih (XIV. yüzyıl); Erzurumlu Darir (XIV. yüzyıl); Ahmedî (ö. H. 815=M. 1412); Şeyhoğlu Mustafa (XV. yüzyıl); Taşlıcalı Yahya (Ö. H. 990=M. 1582) <sup>2</sup>. Yusuf u Züleyha konulu eserlerin genellikle manzum olarak ele alınmış olmasında manzum eserlerin tercih edilmesi etkili olmuştur (Şahin,2015: ii-21).

Aynı konuyu ele alan müstakil olarak yazılmış mensur eserler de bulunmaktadır. Müstakil olarak yazılmış mensur Yusuf kıssaları yazan en önemli müelliflerden biri, Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa Çelebi'dir. Celâlzâde Koca Nişancı Mustafa Çelebi "Cevâhirü'l-ahbâr fî Hasâilil' ahyâr "adlı eserini Arapça "Ahsenü'l-Kasas" adlı hikâyeden tercüme etmiştir (Kavruk,1998:64). Yusuf kıssaları genellikle mensur olarak kaleme alındığı için XVI. yüzyılın tanınmış isimlerinden biri olan Celâlzâde, "Cevahirü'l- Ahbar fi Hasailil'-Ahyar" adlı eseriyle mensur bir örnek vermek istemiştir (Kumru, 2014: 202-209). XVI. yüzyılın ikinci yarısında Celalzâde'nin bu eseri, Arapçadan tercüme edilmiştir (Baran,2011:14- 22). Tanıtımını yapmayı amaçladığımız metinde de şu ifadelerde Celâlzâde adı geçmektedir: *didi zîrâ Mısr-ı vilâyet anuñ fermânında idi ol vaqt Mısr on iki biñ maħalleydi ve her maħalle on iki biñ evidi ve Mısrıñ dört yüz ħapusı varıdı ve her bir ħapusında biş biñ ħılıç eri varıdı ve bu cümle Reyân bin Velid emrine maħkûm ve munħâd idi ziyâde 'azimüş-şân pâdişâhıdı ol sebebden Ħaħ Ta'âlâ Melik adıyla yâd buyurur bunuñ ululuġı tevâriĥ-i mısrda ki Celâl-zâde Türkiye terceme ħılmişdur anda meşûr ve mezkûrdur biz gene ħikâyetümüze gelelim (45a/3-7)*. Bu ifadelerde Celalzâde'nin "Tevarih-i Mısır" adlı eserinden bahsedilmektedir. "Meşhur Koca Nişancı'nın biraderi" olarak anılan Celalzâde Salih Çelebi'nin de Mısır tarihini konu edinen bir eseri bulunmaktadır. "Tarih-i Mısır-ı Cedid " adlı bir eseri vardır. Bu eser, Mısır tarihini anlatan pek çok eserden faydalanılarak kaleme alınmıştır Tarih-i Mısır-ı Cedid (Topal, 2008: 16- 27). Her iki eser de gözden geçirildiğinde (Erkan, 2002; Baran, 2011); aynı ifadelere rastlanılamamıştır. Bu durum, yazarın özgün bir üslup oluşturma isteğinden ya da başka kaynaklardan da ilham alarak olay örgüsünü zenginleştirmesinden kaynaklanabilir. Sözü edilen "Tevarih-i Mısır" adlı eserle Koca Nişancı Mustafa Çelebi'nin "Cevâhirü'l-ahbâr fî Hasâilil' ahyâr" adlı eserin karıştırılmış olması ihtimali de düşünülebilir. Eserde görülen

<sup>2</sup> Manzum Yusuf u Züleyhalar için bk. (Levend, 1998:128-130)



geçiş dönemine ait dil özellikler ve bu bilgiler, üzerinde çalıştığımız Yusuf u Züleyhâ örneğinin XVI. yüzyılda istinsah edilmiş bir nüsha olduğunu düşündürebilir.

Son dönemde yapılan çalışmalarda Yusuf u Züleyha konusunu işleyen 50 manzum örnek tespit edilmiştir. Eski Türk Edebiyatı'nda yazılmış mensur Yûsuf u Züleyhâ hikâyeleri de bulunmaktadır. Bu eserlerden bazıları üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmış olsa da, toplu bir şekilde değerlendirilmemiştir. Ayrıca aynı konuyu ele alan pek çok mensur nüsha tespit edilmiştir (Şahin,2015: ii-21).

### Nüsha Özellikleri

Tek nüshası bulunan eser, Ankara Milli Kütüphanede MK. Yz. A 6122'de kayıtlıdır. H. 916/M. 1510'da çevrildiği belirtilmektedir. Bu tarihlendirme, 516'nın 916 okunmasından kaynaklanmaktadır. Eserin son sayfalarında ise telif tarihi olarak 516 yazmaktadır. Yine bu sayfadan anlaşıldığına göre Mehmed Bin Pûlâd, eserini Hicri 516'da Cemâziye'l-âhir ayında Cumartesi günü tamamlamıştır. Bu da Miladi takvimle 1123'ü vermektedir. Eserin ilk sayfasında 16 satır; 70b ve 71b'de 20 satır, 77a ve 77b'de ise 18 satır bulunmaktadır. Diğer varaklarda ise 19 satır vardır. Eser 200x140 mm'dir. Sırtı siyah meşin, şemseli, zencirekli, miklebli koyu kahverengi meşin bir cilt içerisindedir. Mantar filigranlı kâğıda nesihle yazılmıştır. Eserde çok az sayıda hareke kullanılmıştır.

### Mehmed Bin Pûlâd ve Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ'sı

Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ, imamlardan Hâce İman Tâceddin Seyfeddin Cemâlel Ebû Bekr Ahmed Muhammed ibn-i Zeyd-el-Tûsî'nin eserinden Mehmed Bin Pûlâd tarafından Farsçadan Türkçeye çevrilen mensur bir eserdir. Kitabın 1b sayfasında eserin adı "Hâzâ Kitâb u Yûsuf" olarak yazılmıştır. Daha sonra Besmele, Allah'a hamd u sena ve Hz. Muhammed'e övgü ile başlanılmıştır:

*Bismi 'llâhi 'r-rahmânir-rahim*

*ve şükr-i bî-kıyâs ol hâlık-ü'l ehad[e] ki cümle eşyâ anuñ şafında hayrân u ser-gerdândur ki bu yüce 2. gökleri bî-sütün nice mu'allağ kılmışdur ve yerleri dağı âdem oğlanlarıçun bisâf kıluş döşemişdür ve şuları hayâtlarına sebep etmişdür 'adem iken cümle eşyâyı var kılmışdur kimini insân ve kimini ve kimini hayvân kılmışdur kimini hür u zeber ve kimini sulţân-ı 'azîz-i Mısr ider mâlik-ül mülkdür mülki içinde hükmi geçer ve efdâl-ı salâti ve ekmeli 't-tahıyyât ol mefhar-ı mevcûdât ve seyyid-i sâdât ve şefî'u 'l-işyân fî yevmi 'l-'araşât mevlâ ve müzekki-i murtażâ Muhammed Muştafâ şallâhu 'aleyhi vesellem üzerine ki şefî 'ül-müznibîndür ve aşhâb-ı âle üzerine olsun (1b/1-7).*

Hâzâ Kitâb u Yûsuf'un müellifi ve yazılış sebebi 1 a sayfasında şöyle geçmektedir: *Hâce İmân Tâceddin Seyfeddin Cemâlel eyimme Ebübekr Aħmed Muhammed ibn-i Zeydü 'l-Ṭûsî e' anehu 'llahu alâ tâ'atihi ol bu kitâbı Fârisi zebân kılmış ve üçinci pendî ve naşâyihile taldurmuş lâkin bu faķır ü haķır mevlânâ Mehmed bin Pûlâd, ğafera 'llahu lehu velivâlideyhi bu kışsa pür-fevâid sâ'ir kışşalardan âyet-i kerîme muķtezâsınca güzide olduğı eçlden terkîb ve terceme olındı tâ ki okuyup dinleyen mü'mîn kardeşler haţt idüp bu faķır derviş nâm ve nihâdi hayr du'adan ferâmüş buyurmayalar" (1b/10-12). Bu cümlelerde Hâce İmân Tâceddin Seyfeddin Cemâl Ebübekr Aħmed Muhammed ibn-i Zeyd-el-Ṭusî'nin eserinden Farsçadan Türkçeye yapılan bir çeviri olduğu ifade edilmektedir.*

Eserin müellifi, Mehmed Bin Pûlâd, hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eserin yazarı hakkındaki bilgiler kendi söyledikleriyle sınırlıdır.



Mehmed Bin Pûlâd, eserin başında belirttiği üzere "fağır derviş" namıyla anılmaktadır. Yine eserin son sayfalarında " *Yûsufuñ kıssasunı öğredün oğlancıklarunıza zîr [â] bunun içinde 'ilm-i hikmet ü pend ü naşihât var dinleyüp ve okuyup 'amel ide ammâ bu kitâb yazan ve te' lif eden Derviş Mehmedün ruhuña fâtiha okıya*" ifadeleri yer almaktadır. Bu mütavazi dervişin isteği, faydalı bir eser verebilmek ve eserini okuyanlardan bir hayır duası alabilmektir.

"Terceme-i Yûsufu Züleyhâ", 19 fasıldan oluşmaktadır. Fasil adları, "kışşa-yı Yûsuf" başlığıyla oluşturulmuştur: *el-faşl-ü'l evvel min kışşa-yı Yûsuf aleyhisselâti vesselâm* (2b/9), *el-faşlü'l-sanî min kışşa-yı Yûsuf* (3b/17), *el-faşlü'l- salis min kıssa-yı Yûsuf* 5a/2. Ayrıca bu fasıllar arasında kıssalara da yer verilmiştir: *kışşa-yı Reyyân bin Velîd min şarâb-dâr* 35b/1.

Mensur olarak kaleme alınan eserde, olaylar anlatılırken Kuran'dan ve tefsir kitaplarından yararlanılmıştır. Ayrıca olay örgülerine uygun ayet ve hadisler verilmiştir. Müellifin tefsir kitaplarından yararlandığı şu ifadeleriyle örneklenebilir: *ba'zî müfessirîn eydür* 52b/18, *ehl-i tefsîr ihtilâf iderler eydürler ki* 52b/17. Müellifin adını vermediği başka kaynaklardan da yararlandığı şu ifadelerinden anlaşılmaktadır: *râvîler şöyle rivâyet iderler ki* 40a/3, *ba'z râvîler şöyle rivâyet iderler ki* 40a/8-9, *ba'z râvîler eydür* 51b/12, *ba'z 'ulemâ eydür* 27a/10. Kimi zaman ise müellifin referanslarının belirtildiği de görülmektedir: *Hasan-ı Başrî rahmetullah-i 'aleyh* 63b/15-16, *Vehb İbn-i Münebbih eydür* 40a/13 vb.



"Terceme-i Yûsufu Züleyhâ", diğer Yusuf ve Züleyha türündeki eserlerde olduğu gibi dinî içerikli bir hikâyedir. Ayrıca Hz. Yusuf ile Züleyha arasındaki büyük aşk hikâyesi de anlatılır.

Hikâye, Hz. İsmail'in oğullarından İshak peygamberin "Is" ve "Yakup" adındaki iki oğlundan Hz. Yakup'un peygamber olmasıyla başlar. Hz. Yusuf'un babasının ayrılık acısından güçsüz kalıp tahtını bırakması, Nil Irmağının kenarında bir sumak yaptırarak yirmi yıllık bir zaman dilini ibadetle geçirdikten sonra vefat etmesi ve buna dayanamayan Züleyha'nın da ölmesiyle son bulur.





### Bazı Yazım ve Dil Özellikleri




Terceme-i Yûsufu Züleyhâ'da, çok az sayıda hareke kullanılmıştır ve yazım açısından kimi düzensizliklere rastlanılmaktadır. Eser, ses ve biçim özellikleri bakımından Eski Anadolu Türkçesinin genel özelliklerini taşımaktadır. Bununla birlikte az da olsa Doğu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesine ait özelliklerine de rastlanılmıştır. Kelimelerde ve eklerde uyuma girmiş örneklerin bulunması, eserin Eski Anadolu Türkçesi imlasından ziyade Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi özelliği gösterdiğini göstermektedir. Bu özellikler, eserin Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş döneminde istinsah edildiğini düşündürmektedir.

Metindeki kimi yazım özellikleri şöyledir:




1. Metinde ð / ð ikili kullanımı görülmektedir:  şâz 30b/7;  şādīk 22a/16.
2. Arapça kelimelerde şedde kullanımı düzenli değildir. Aynı kelimenin şeddeli ve şeddesiz örnekleri bulunmaktadır. Metinde Türkçe kelimelerde şedde kullanımına







rastlanılmaktadır:  bellüdi 16b/1,  ellerine 67a/13,  güzelliği 50a/7,  fönlü


 kulların 23a/2,  uşşın 21a/15,  yıllık 43a/9.






3. Metinde düzenli olmamakla birlikte bazı edatlar, kendilerinden önceki kelimeye



kimi zaman bitişik yazılmıştır:  ol-ki 73b/6,  ne-kim 28b/17,  şol-değlü



70b/14,  kıyāmete-degin 15a/19,  gidinceye-dek 23a/4,  ne-kaçar 23a/6,  bildirgen



 bıldırın-soğra 45a/14,  sen-mi 58b/10.



4. Metinde “a” ünlüsü, elifle ya da medli elif (i) elifle yazılmıştır :  aldı 17b/1,






 altun 62b/9,  aşğa 28a/9;  acı 11a/10,  açup 14a/16,  arıç 43a/2,

 aşdan 20b/5,  ayaç 13a/1.



5. Vav elifle yazılan kelimelere rastlanılmıştır :  değlü 19a/10,  eyü 30b/1,


 kendü 8a/9 ,  yatsu 13a/2.


6. Türkçe kelimelerin farklı yazılışları bulunmaktadır:  güneş 15a/13,  kış

 güneş 22a/16,  ikisi 16a/11,  ikisi 16a/16 ;  oğul 69a/4,  oğul 69a/17.

7. Hem yuvarlak hem de ünlüyle yazılmış olan bazı kelimeler, metindeki geçiş






dönemi izlerini yansıtan örneklerdendir.  ilerü- ileri 10a/6,  berü-beri 58a/17,




 içerü-içeri 69b/4. “Kef ” ve “nun ” ile yazılan “dene-” fiili ise çift ünsüzle yazılışı

örneklemektedir:  değeye 49a/9.


8. Metinde genellikle “b’li yazım görülmektedir. Genellikle b’li yazılan kelimelerin



“p” ile yazıldığı örneklere de rastlanılmaktadır:  barmağın 26a/4,  bıçak 32a/18,


 biş 32a/7,  bişürdi 32a/16,  bolay-ki 18a/7;  paşına 28a/4,  pıçak





64b/8,  pilem 54a/12,  polay-kı 15b/8,  punca 60b/15.







9. up/-üp zarf-fiil eki ise metnimizde düzenli olarak b (ب) ile yazılmıştır: 

alup 7b/13,  başup 34a/18,  unutmayup 9a/8.

10. "Ç" ünsüzü ön seste çim (چ) ya da cim (ج) ile yazılmaktadır:  çaldılar

64b/8,  çekeler 11a/5,  çekevüz 25a/15,  çıkasın 16a/5,  çıkdıç 13a/12;

 çağırdılar 11b/6,  çıkaralar 7a/12,  çıkarğıl 21b/8,  çözdüğün 21b/11.





11. Metinde damak "n" si yaygın olarak kullanılmıştır:  aňmaduň 8a/5, 


diñlenem 74a/19,  göñlek 8b/18,  inleyüp 47a/12,  karaňu 16a/19, 

sünükden 13a/18,  yünğden 51b/18.




12. Metinde kalın sıradan kelimeler için ı (ط) kullanılmakla birlikte " te" (ت) ile





yazılan kelimelere de rastlanılmıştır:  tanıqlıq 31a/18,  taşlarım 39b/10, 




taşandı 11b/5,  toğrı 29a/2,  turdı 9a/10,  tutdılar 61b/19 ;  tozından


21b/7,  tozından 70a/15.





13. Metinde s ünsüzü, genellikle sad (ص) harfi ile yazılmakla birlikte sin'le (س)



yazılan örnekler de bulunmaktadır:  sağır 11a/14,  şatarlar 23a/5,  şatmışsız

60b/8,  şırça 56a/5;  sağdur 64a/16,  saqınmaq 34b/16,  saklardı 48a/14,

 sanı 47a/9,  saqılıñ 56b/4,  salqum 37a/15. Ayrıca aynı kelimenin bazen




























hem "sad" harfi ile hem de "sin" harfi ile yazılmış biçimleri de görülmektedir: 

şaçdı 8b/18,  şaçı 22a/12,  şıçradı 27b/3;  saçar 44b/5,  saçın 9b/13,

 sıçradı 69a/14.  saçu 44b/5.

Bazı ses ve biçim özellikleri şöyledir:



1. Türkçenin her devresinde tam olan kalınlık-incelik uyumunun birkaç ekte uyum dışı kalan örneklerine rastlanılmıştır:  *aqıtmagil* 65a/11,  *evcağında* 29b/18,  *tıricek* 11b/16,  *biçārelıq* 19a/2.
2. Metinde Arapça kelimelerden sonra “ā” değerindeki harekesiz eliften sonra gelen hemze<sup>3</sup>, düzenli denilebilecek bir şekilde “ye” sesine dönüşmüştür:  *‘acāyibe* 48b/8,  *ḫalāyık* 3b/9,  *melāyikeler* 4a/19,  *sāyilden* 4a/19.
3. Metinde düzenli olmamakla birlikte kelime başında, ortasında ve sonunda k>g değişimine uğrayan kelimeler bulunmaktadır:  *ḫatunları* 29b/9,  *oḫşarduḡuz* 9b/19,  *yoḫsa* 12a/2.
4. Metinde bazen aynı kelimelerin hem düz hem de yuvarlak biçimlerine rastlanılmaktadır:  *kiçi* 3b/7,  *şarışını* 37b/17;  *küçigin* 3b/9;  *şarışını* 37b/17,  *şaruşın* 37b/17.
5. Kelimelerdeki ikili biçimler, kimi eklerde de görülmektedir. Eski Türkiye Türkçesinde her zaman yuvarlak olan +lu isimden isim yapma eki (Timurtaş, 1994:34) metinde genellikle yuvarlaktır:  *adlu* 18b/13,  *ağızlıydı* 16a/19,  *ḫayḡulu* 22a/9,  *ayaqlı* 46a/11,  *atlı* 59a/17.
6. Eserde bazen Doğu Türkçesi özelliklerine de rastlanılmaktadır. Zarf-fiil eki -up bir yerde yardımcı ünsüz almadan kullanılmıştır: *aşhābına*  *oḫup tefsīr iderdı* 1b/15. Ayrıca çıkma hali için bir yerde -dın eki kullanılmıştır: *atamdın* 52a/11. “mancılık” kelimesi<sup>4</sup>, Azerbaycan Türkçesindeki söylenişle kullanılmıştır:  *mancılıḡına* 36a/15.
7. Ön seste b>v değişimi çoğunlukla görülmeyle birlikte bu değişimin korunduğu örnekler de bulunmadır:  *vardur* 31a/11,  *virdi* 11b/12;  *bar* (*ediciyem*) 12a/18,  *birüpdı* 12a/16.

<sup>3</sup> Hemzenin y’ye dönüşmesi bk. (Yücel, 2002 :94)

<sup>4</sup> Bu kelime hakkında geniş bilgi için bk. (Ergin, 1991:382)



### Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ'nın Söz Varlığı

"Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ", sade dil ve anlatım özelliği ve oldukça güzel bir anlatımıyla dikkat çeken bir metindir. Eserin bu özelliğini verebilmek için şu ifadeler seçilmiştir: *egninde beñzi la 'l bigi kızarılmış saçı inciyle örilmiş kızıl yakūt kulağına aşılımış kaçan halkuñ nazarı aña düşdiyse gelüp öñinde secde kıldılar başların kaldurdılar anuñ cemâline hayrân oldılar bir nicesi eytdi ferîştedür kim gökden inmiş ve bir nicesi eytdi melekdür cihân melegin istivâ gelmiş cümle halâyık kul bigi öñince segirdürler didi tã Mısr ortasında erişdi anuñ yüzi güneş nûrından artuğ balkırdı şabâ yil esdi kayğuları tağıtdı* (22a/13-16)

Söz varlığı açısından oldukça zengin olan eserde günümüz için arkaik olan birçok kelime bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle örneklendirebilir: *añarı* "öte, ileriye doğru" 9b/12, *añarlak* "az öte, az ileri" 17b/7, *epsem* "sessiz" 9b/6, *etmek* "ekmek" 34a/18, *kaçan* "kaçak" 19a/16, *keleci* "söz" 39a/6, *kilepe* "keleççe" *oñat* "iyi, layıkıyla" 27a/18, *şır* "kırmak" 64b/16, *süñük* "kemik" 13a/18, *yavı kıluş* "kayboluş" 53b/18

### Sonuç

Bu çalışmada, Mehmed Bin Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" adlı eserini tanıtmayı amaçladık.

Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" adlı eseri, Yusuf u Züleyha konulu eserlerin mensur olarak kaleme alınan örneklerinden biridir. Eserin tek nüshası bulunmaktadır. Hâce İman Tâceddin Seyfeddin Cemâlel Ebû bekr Ahmed Muhammed ibn-i Zeyd-el-Tûsî'nin Farsça eserinden tercüme edilmiştir. Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtan bir eserdir. Bununla birlikte Doğu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinden izler de görülmektedir. Bu nedenle "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ"nın Doğu Türkçesiyle yazılmış ve daha sonra Eski Anadolu Türkçesine geçirilmiş bir nüshadan kopyalanarak Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesine geçiş gösteren bir dönemde istinsah edilmiş bir nüsha olabileceği söylenebilir.

Yazmadaki H. 516 tarihi, yazarın başka bir nüshadan faydalanılmasıyla ilgili olabilir. Metin içinde geçen ifadelerdeki "Celâlzâde" ve "Tevârih-i Mısr" ifadeleri eserin yazılış tarihinin XVI. yüzyılın ortaları olduğunu düşündürmektedir. Hem kelimelerde hem de eklerde görülen ikili örnekler, eserin geçiş dönemini temsil ettiğini göstermektedir. Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ'nın kelime ve eklerde görülen düzleşme ve yuvarlaklaşmaları örnekleyen bir eser olması ve zengin söz varlığına sahip olması, bu eserin Türk dili çalışmaları açısından önemli bir katkı sağlayacağını düşündürmektedir.

### Kaynaklar

- Alper, M. (2011). Mehmed Bin Pûlâd'ın "Terceme-i Yûsuf u Züleyhâ" Adlı Eserinin Ses ve Biçim Yapısı. Doktora Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Baran, B. (2011). Celalzade Koca Nişancı Mustafa Çelebi, Cevahirü'l-Ahbar Fi Hasaili'l-Ahyar, İnceleme-Metin-Dizin. Doktora Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi
- Cin, A. (2010). Karışık Dilli Eserlerden Ali'nin Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 5/1, 199-236.
- Dilçin, C. (1983). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (1991). Dede Korkut Kitabı, II, İndeks-Gramer-. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.





- Kavruk, H.(1998). Eski Türk Edebiyatında Bazı Mensur Hikâyeler. İstanbul: Meb Yayınları.
- Kumru, C. (2014). Koca Nişancı Celâlzâde Mustafa Çelebi ve Eserlerine Toplu Bir Bakış, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi, 4/1, 201-213.
- Köprülü, M. F. (1981). Türk Edebiyatı Tarihi. 3. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Levend, A. S. (1998). Türk Edebiyatı Tarihi. 4.Baskı. Ankara: TTK Yayınları.
- Timurtaş, F.K. (1994). Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Erkan, N. (2002). "Celalzâde Salih ve Tarih-i Mısır-ı Cedid" (Edisyon Kritik). Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Şahin, M. (2015). Eski Türk Edebiyatında Mensur Yûsuf u Züleyhâ Hikâyeleri ve Muhammed B. İbrahim'in Yûsuf u Züleyhâ'sı. Doktora Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Topal, S.A. (2008). Celalzâde Salih Çelebi'nin Tarih-i Sultan Süleyman İsimli Eseri, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Yücel, B.(2002). Mahmut Paşa, Adnî Divânı. Ankara: Akçağ Yayınları.

